

Sunki pradžia

Iš dr. Antano Kučo knygos „Kun. Antanas Staniukynas“

Laimingai susiklostė aplinkybės, kad gana anksti buvo užfiksuota „Draugo“ laikraščio gimimo istorija. Filosofijos dr. Antanas Kučas, Scrantono universiteto Penssylvanijos valstijoje profesorius, keletą knygų autorius, vienoje iš savo knygų „Kun. Antanas Staniukynas“, 1965, Roma, atkuria „Draugo“ gimimo sunkumus ir Marijonų vienuolijos steigimosi Amerikoje užuomazgą. Pateikiame keletą ištraukų iš šios knygos.

Laukų lelija

*Maži vaikai – maži vargai, didi vaikai – didi vargai
(lietuvių patarlė)*

Kas šiandieną Chicagoje užklysta į Marquette Parko apylinkes ir pažvelgia į kazimieriečių vienuolyną, tuojau pagalvoja: koki buvo išmintingi žmonės, parinkę tokią gražią vietą. Jų akys nejučiomis nukrypsta į priešais didelius rūmus bestovinčią ant aukšto pjedestalo liekno kunigo statulą. Nugarą atgręžęs į triukšmingą Marquette kelią, lieknasis kunigas giliomis akimis žiūri į vienuolyno duris, tarsi saugodamas, kad pro jas neįeitų nieko pikta ir neišeitų nieko neteisaus.

Ne mažesniu rūpesčiu tas kunigas žvelgė prieš keliasdešimt metų į tą pačią vietą, kur tada buvo tik pelkynas. Nematomas Dievo pirštas nurodė, kad čia turi išaugti jo kuriamos vienuolijos motiniški namai. Baugu jam buvo tada žiūrėti. Laiko akimirksnio apimtas jis tarsi užmiršo ateitį. Savo širdyje tyliai abejojo. Kas gera gali augti pelkyne? Ar jau nėra geresnės dirvos? Tik kiek atsipeikėjęs jis prisiminė laukų leliją, apie kurią tiek kartų buvo skaitęs Evangelijoje ir aiškines žmonėms.

Ten žemės gėrybėmis susirūpinusiems žmonėms sakoma: „Nebūkite bailiai, susirūpinę savo gyvybe, ką valgysite, nė savo kūnu, kuo vilkėsite. Argi gyvybė ne svarbesnė už valgį ir kūnas už drabužį? Žvilgterėkite į dangaus sparnuočius: jie nei sėja, nei pjauna, nei į kluonus nekrauna; o jūsų dangiškasis Tėvas juos maitina. Argi jūs ne daug daugiau verti kaip jie? Kas gi gali savo rūpesčiu padidinti savo ūgį vienu mastu? Ir kam jūs, bailiai, rūpinatės drabužiu? Įsižiūrėkite į laukines lelijas, kaip jos auga; jos nesidarbuoja ir neverpia; tačiau aš sakau jums, kad ir Saliamonas visoje savo garbėje nebuvo taip apsilkęs, kaip

▲ Dr. Antano Kučo knyga apie kun. Antaną Staniukyną, išleista 1965 m. Romoje

kiekviena iš jų. Taigi, jei Dievas taip apvelka laukinę žolę, kuri šiandien yra, o rytoj metama į krosnį, kaipgi labiau jus, žmones, menko tikėjimo? Nebūkite tad bailiai susirūpinę ir nesakykite: Ką valgysime ar ką gersime, ar kuo apsidengsime? Nes visų tų dalykų labai ieško pagonys. Juk jūsų Tėvas žino, kad viso to jums reikia“. (Mato 6, 25-32)

Tai apmąstydamas jis dvasios akimis regėjo sausrų kepinamą, vėjų blaškomą ir audrų lankstomą leliją, kol ji pasipuošia gražiausiu apdaru. Jo akys nušvito džiaugsmu, o širdis prisipildė ryžto: ir čia žydės laukų lelija ir garsins Viešpaties vardą. Jis nusprendė dar daugiau dirbti ir aukotis. Pakelti vėjus ir audras, nors jo sveikata darėsi trapi kaip džiūstanti šakelė.

Namų statyba tapo didžiuoju jo rūpesčiu. Planai buvo smulkiai paruošti dar neturint žemėje vietos. Dabar ji atsirado – pelkyne. Reikėjo skubėti su darbų pradžia, kol oras sausas ir šiltas. Pamatus kasti turėjo pradėti trečiadienį, rugsėjo 22 d., bet pirmieji kastuvai žemę palietė tik penktadienį. Greta augo krūvos plytų ir kitokių statybinių medžiagų. Kun. Staniukynas čia lankėsi beveik kasdien. Stebėdamas darbų pažangą ir skaičiuodamas, ko dar reikia, jis jautė sunkiai apvaldomą norą pačiam šokti į darbą, kad tik namai greičiau augtų.

Yra sakoma, kad skausmai perpus sumažėja, o džiaugsmas dvigubai padidėja, jeigu jais pasidalini su kitais. Šios žmogiškos ypatybės dėka apie darbus mes gauname patirti iš jo laiškų motinai Cirilei ir seserims Mt. Carmelyje. 1909 m. lapkričio 25 d., vienam mėnesiui nuo statybos pradžios praslinkus, jis rašo sesutėms: „Pirmojo aukšto didesnė dalis jau atlikta. Reik tikėtis, kad 5 d. gruodžio, iki pašventinimo kampinio akmens, ir antrojo aukšto jau kiek bus pradėta. Bus gražus ir didelis namas. Biskį žema vieta. Palijus kelis syk ir atidrėkus vanduo stovi sklepe ir aplinkui pamatus. Užlaikymui namo nuo drėgnumos reikalingas įtaisyimas elektrinės pompos išvaryti vandenį. Tas įtaisyimas yra reikalingas ant ilgo. Panedėlyje (lapkričio 22 d.) nupirkau du lotu už 67-tos gatvės, į šiaurę

▲ Kun. Antanas Staniukynas (iš dešinės), kun. Pranciškus Serafinas ir kun. Aleksandras Skripka renka vietą Chicagoje būsimiesiems Šv. Kazimiero kongregacijos motiniškiems namams. Iš vyskupo Vincento Brizgio knygos „Kazimiera Kaupaitė – Motina Marija“

Kun. Serafinas sudarė planus koplyčios altoriui ir stacijoms, kurie jau užsakyti. Kainuos apie 1000 dolerių. Tai bus jo auka.

...Namai buvo baigti tik 1911 m. sausio mėnesį – statyba truko keturis kartus ilgiau, negu pradžioje buvo apskaičiavęs architektas... Galime įsivaizduoti, kiek tai kainavo energijos, sveikatos ir nemigo naktų tam, kuris turėjo sužiūrėti visą medžiagą ir dar rankioti aukas.

...Padidėjus vienuolyno gyventojų skaičiui atsirado gyvas reikalas tvarkyti ūkį. Tuoju buvo nupirkta arklys, viena karvė ir keletas vištų. Žemė apie namus buvo suarta ir imta sodinti daržovės. Kiekviena kandidatė ir naujokė gavo sau paskirtą plotą, kuriame turėjo prižiūrėti daržus: paruošti žemę, sodinti, laistyti ir ravėti. Sesuo Marija savo broliui kun. A. Kaupui apie tai (1911 m. gegužės

nuo vienuolyno žemės, pastatymui namo kunigui kapelionui. Užmokėjau 550 dolerių“.

Kertinio akmens šventinio diena, kaip jau aukščiau matėme, buvo jam didžiai skaudi. Iškilmių dalyviai tegalėjo iš tolo pasižiūrėti į vandenyse dunksančias sienas. Darbai sustojo. Laukiama geresnio oro. Jis griebiasi kolektuoti (rinkti aukas. Red.) Chicagoje, o paskui suks į Pensylvaniją. Tai galėsia įvykti gavėnios pabaigoje. Iš 1910 m. balandžio 11 d. laiško sužinome, kad jau lentų stogas uždėtas, trūksta tik grafito plytų. Viduje tuo tarpu išvadžioti vamzdžiai elektrai, gazui ir vandeniui. Antrame aukšte statomos kambarių sienos. Miesto administracija kasa griovį nuo 69-tos gatvės atvesti į vienuolyną vandenį. Architektas tvirtina, kad viskas bus baigta birželio 18 d.

8 d.) taip rašo: „Mums čia gyventi patinka. Aplink turim plačias pievas, ir pelkių yra, lyg apie Gudelius. Savo žemę jau pradėjom suarti, lyginti ir daržoves sodinti. Su laiku galėsime lietuviškus sodus turėti. Pats vienuolynas yra gražus ir gerai įrengtas. Šiuom tarpu čia gyvena aštuonios naujokės ir devynios kandidatės. Iš seserų esu čia tik viena, už tai ir darbo turiu daug, reikia namus prižiūrėti ir kitas visas mokyti... Scrantone dar mokosi vienuolika kandidačių“.

Kun. Staniukyno rankos taip pat buvo pilnos darbo. Jam nepaliaujamai rūpėjo vienuolyno dvasinė bei materialinė pažanga. Kai tik atsirasdavo laisvesnė diena kita, jis vykdavo kolekтуoti. Bet jis negalėjo iš savo namų išvykti neparūpinęs, kas seserims atlaikys koplyčioje pamaldas ir suteiks kitus dvasinius patarnavimus. Jam jau nuo seniau rūpėjo susirasti vienuolynui kapelioną, kad pats galėtų atsidėti mokymui, vadovėlių ruošimui, Kunigų sąjungos, „Draugo“, našlaičių prieglaudos reikalams ir šimtams laiškų bei straipsnių spaudai. Visai tad nenuostabu, kad savo dienoraštyje jis dažnai nusiskundžia galvos skaudėjimu. Jo darbo valandos nusitęsdavo ligi vėlybų išnaktų ir dažnos nemigo naktys nedavė jo silpnam kūnui reikiamo poilsio.

...Kapelionijos statyba buvo kitas galvosūkis. Gyvendamas tolokai nuo vienuolyno, Šv. Kryžiaus parapijos klebonijoje (4557 S. Wood St.), jis pats gerai patyrė, kiek nepatogumų ir laiko gaišaties, kai reikia nuolatos važinėti ten ir atgal, ir dar geroką galą kelio nuklaupti pėsčiam visokiuose oruose. Žemė jau buvo nupirkta, ir kun. Kolesinsko 5000 dolerių auka įgalino pradėti darbus. Kapelioniją jis planavo kiek didesnę, negu reikėtų tik vienam kunigui gyventi. Jis numatė vietas ne tik būsimam kapelionui, bet kuriam laikui ir sau pačiam, ir pasitaikančiam vienam kitam svečiui. Apatinį aukštą, kurio dalis buvo įleista žemėn, jis skyrė bendriems visuomeniniams reikalams, o pirmoje eilėje – „Draugui“, kurio leidimas Wilkes Bariuose pinigais buvo sunkiai pakeliamas.

Ir viena, ir kita statyba, ir vienuolyno augimas reikalavo daugiau pinigų. Tai stumte stūmė kun. Staniukyną aukų rinkti, vėl eiti kaip elgeta nuo durų iki durų, jas varstyti dėl dešimtuko, dėl kvoterio, klausytis išsikalbinėjimų, abejonių ar net piktų pašaipų. Vaikščioti vakarais tamsiomis ir purvinomis priemiesčių gatvėmis, šaltais ir drėgnais orais. Tai būtų sunkus darbas net sveikam ir stipriam vyrui, o mūsų vargšas idealistas buvo paliegęs, išdžiūvęs, silpnais plaučiais ir nestipria širdimi. Kelionėse jis neieškojo sau jokių patogumų, naudojosi pigiausiomis susisiekimo priemonėmis ir tenkindavosi kukliausiu maistu, kad tik daugiau sutaupyti, kad tik daugiau pinigų parvežtų vienuolynui.

O tas pinigas ateidavo nelengvai. Tai matyti iš jo pastabų 1912 metų dienoraštyje. Retą dieną nesiskundžia galvos skaudėjimu. Kolektuodamas Du Bois, PA, sausio 30 d. rašo, kad vakar ir šiandien vos galįs kvėpuoti. „Jei kiek palipu trepais (laiptais), tai reik gaudyt orą. Trumpas kvėpavimas – rasi labai silpni plaučiai, mažai išdirba kraujo. Kaip bus toliau su mano darbais?“ Porą dienų paklampojęs po sniegą vasario 1 d. užrašo: „Popietėjau iki 5 val. 30 min. Buvau ir pas O ... – šykštus ir piktas žmogelis. Bankierius, bevaikis, 130 000 dolerių vertas“. Kovo mėnesį buvo susiplanavęs patraukti į vakarus, susirašinėjo su kunigais. Kai viskas buvo paruošta kelionei, iš East St. Louis gauna nuo klebono telegramą tik su vienu žodžiu: „No“.

Ką gi, pasuko į Omahą ir Kansas City Nebraskoje. Kolektavo, padėjo klausyti išpažinčių, o atliekamam laikui rašydavo „Draugui“ pamokslus.

Ne vienoje vietoje pastebėjo ir kunigų abuojumą, kurie kartais nerasdavo laiko su juo pasikalbėti, nes reikėdavo „užimti“ į atlaidus suvažiavusius kunigus svečius.

Lankydamasis gegužės mėn. pradžioje Philadelphijoje vis abejojo, ar kun. A. Milukas leis jo parapijoje kolektuoti, ar ne. Mat, jis nuo vienuolijos steigimo pradžios jau kiek nutolo, kai vieton jo siūlomos spaudos apaštalavimo vienuolijos buvo pasirinkta auklėjimo-mokymo kryptis. Vėliau jis nedaug pritarimo rodė kun. Staniukyno steigiamai Kunigų sąjungai, kuri nuo pat pradžios ėmėsi leisti savo laikraštį („Draugą“). O kai katalikiškasis Susivienijimas savo seime nutarė savo organu pasirinkti „Draugą“, vieton kun. Miluko leidžiamos „Žvaigždės“, tai karšto dzūko širdis visai atšalo nuo kitados buvusios bičiulystės. Kai juodu susitiko, kun. Milukas pasakė, kad leistų kolektuoti tiktai bažnyčioje, bet ir tam turėtų gauti Philadelphijos arkivyskupo leidimą...

Besilankydamas po lietuvių namus tame pačiame mieste, kur jam nereikėjo klausis leidimo, jis vėl, kaip žiemą, pajuto savo sveikatos trapumą. Tai, žinoma, jam nebuvo jokia naujiena, bet jis vis tikėjosi, kad nusigalėsias. Antai, jau 1911 m. rudenį, kai kažkam prireikė jo nuotraukos, jis pasiskolino kun. Kriaučiūno sutaną (savoji buvo apdriskus) ir nuėjo pas fotografą. Rugsėjo 20 d. dienoraštyje rašo, kad gautoji fotografija jį parodė labai susibaigusį, lyg iš ligos išėjusį. Po kelių savaitių vėl skolinasi sutaną ir eina pas kitą fotografą, nes pirmoji spaudai netikusi... Dabar, pavasarį, gegužės 8 d., dienorašty skaitome: „Jaučiu viduriuose lyg kokį perskrodimą po krūtine aplinkui – bijau, kad nebūtų kokio pavojingo uždegimo ar vėžio. Labai reiktų sugrįžus Chicagon gydytis“. Tos pačios dienos vakare dar priduria: „Vis dar jaučiuosi nesveiku. Šis patyrimas, tikiuosi, rimtai privers mane į gyvenimą žiūrėti“. Gegužės 11 d. rašo:

„Reik man labai saugoti sveikatą. Higieniškai gyventi – darbininkų mažai, o ir tie mažinasi – miršta“.

Bekolektuojant pasitaikydavo ir giedresnių prošvaisčių. Štai Baltimorėje gegužės 16 d. užrašuose skaitome: „Dieve mano, kaip gerų yra žmonių lietuvių! Daugelis atneša savo aukas į namus“.

Vienuolyno reikalus kolektavimo metu tvarkė laiškais. Protarpiais grįžęs Chicagon griebdavosi akademijoje dėstyti tikyba, o naujokėms ir kandidatėms – katekizmą. Kapelionijos statyba taip pat jam atėmė daug laiko, sveikatos ir kantrybės. Vis ko nors trūkdavo, vis darbai vėluodavo, vis reikėdavo ką nors pertaisyti. Be reikalo gaišuojamas laikas ir eikvojamas pinigas. Laikas šiuo momentu pasidarė pats svarbiausias, nes kapelionija buvo reikalinga ne tiek kapelionui, kiek laikraščiu „Draugui“, kuris atsidūrė kritiškoje būklėje.

„Draugas“ nuo pat pirmųjų dienų sunkiai vertėsi piniginiuose reikaluose, nepaisant, kad redaktorius dirbo be atlyginimo, ir administracija bei darbininkai turėjo tenkintis mažu užmokesčiu. Kun. Staniukynas „Draugo“ gyvybę palaikė per Kunigų sąjungą. Darbštus ir uolus redaktorius kun. Kaupas dėjo visas pastangas laikraštį padaryti gyvą ir įdomų. Tai jam didžiumoje pasisėkė. Alsuodamas kasdieninio Amerikos lietuvių gyvenimo pulsu „Draugas“ negalėjo tylomis praeiti nė pro anų laikų aktualius socializmo ir su juo susijusios bedievybės reikalus. Jo pasisakymai čia buvo rimti ir moksliskai pagrįsti. Tai, aišku, nepatiko priešininkams, kurie bevelijo kolistis, ne rimtai diskutuoti.

Jausdami, kokį svarbų vaidmenį katalikiško laikraščio leidime turėjo jo redaktorius kun. Kaupas, socialistai ir laisvamaniai tuojau pradėjo sėti nesantikos sėklą jo parapijoje Pittstone. Priekabių toli ieškoti nereikėjo: kun. Kaupas pastatė didelę ir puošnią mūrinę bažnyčią vieton sudėgusios senos medinės. Parapija pateko į skolas, reikėjo daugiau mokesčių. Užteko tik skleisti žmonėse gandus, kad kunigas savavališkai elgėsi su pinigais, nors juos ir tvarkė specialus parapiečių komitetas. Išsigalvota ir daugiau priekabių. Kurstymai ir neramumai didėjo. Klebono kviečiamas 1911 m. gruodžio 17 d. į Pittstoną atvažiavo kun. Staniukynas pasakyti pamokslą ir apraminti parapijiečius. Jis ramiai kvietė žmones apsigalvoti ir nepasiduoti priešų kurstymams. Iš bažnyčios išėjo apie dešimt vyrų. Rytojaus dieną parapijiečių mitingas pasmerkė vikarą ir visus maištautojus.

Geras grūdas reikalauja geros dirvos, o piktžolės veisiasi ir prastesnėje. 1912 m. sausio 5 d. kun. Staniukynas parašė kun. Kaupui laišką, patardamas, kad, jei parapijoje reikalai negerėja, jis atsisakytų parapijos ir atvažiuotų į Chicagą ir su savim pasiimtų ir „Draugą“. Ramybė parapijon negrižo. Vyskupui nie-

ko kito nebeliko, kaip iškelti abu kunigu ir Pittstonui skirti naują kleboną – kun. Joną Kasakaitį. Kun. Kaupas balandžio 7 d. atvažiavo į Chicagą ir apsigyveno pas kun. Serafiną.

„Draugą“ toliau laikyti Wilkes Barre nedaug tebuvo prasmės. Chicaga didesnis lietuvių centras ir laikraštis čia būtų naudingesnis. Kun. Staniukynas nuvyksta pas arkivyskupą, išdėsto visą reikalą ir prašo leidimo perkelti „Draugą“ ir spaustuvę į Chicagą ir laikinai drauge su redaktorium įsikurti kapelionijoje. Arkivyskupas sutinka. Jis pritaria ir asmeniškam kun. Staniukyno prašymui ir norui stoti į marijonus ir Chicagoje įsteigti jų vienuolyną. Tai buvo seniai jo trokštama svajonė.

Kapelionija buvo baigta. Kun. Staniukynas čia persikėlė gyventi birželio 28 d. (1912). Liepos 1 d. buvo atvežtos „Draugo“ mašinos ir prasidėjo jų statymas. „Draugą“ laikinai spausdino pas tėvus benediktinus, kol liepos 23 d. pradėjo veikti savos mašinos. „Draugo“ persikėlimas ir vasaros atostogos pertraukė kolektavimo darbą. Vėl suvažiavo į motiniškus namus mokytojos seserys, kurios čia per vasarą dar turėjo pagilinti savo žinias lietuvių kalboje, Lietuvos istorijoje ir vienuolinio gyvenimo reikaluose. Kun. Staniukynas turėjo su jomis nuolatines pamokas. Taip pat jis mokė naujokes ir kandidates katekizmo ir dvasinio gyvenimo pratybų.

Tuo pačiu metu jo mintys buvo giliai persiėmusios savo asmeniškąjo pasaulio rūpesčiais. Savo širdyje jisai seniai nešiojosi troškimą tapti vienuoliu. Tai, žinoma, jis galėjo padaryti ir anksčiau, bet vengė susirišti su bet koku vienuolynu, kur jam nebūtų galimybės dirbti savo tautiečių lietuvių tarpe. Kurį laiką jis rėmė tėvo Kazimiero sumanymą steigti Amerikoje lietuvių kapucinų šaką. Neradus platesnio pritarimo ir kapucinų centro paramos, tas sumanymas pasidarė nebeaktualus. Iš kun. Staniukyno pusės niekur nėra buvę užuominos, kad jis pats stotų į kapucinus, bet jo noras tapti marijonu buvo tvirtas ir neatšaukiamas. Su marijonais jis pradėjo susirašinėti, kai tik sužinojo apie tos vienuolijos atnaujinimą.

Marijonų vienuolija jam buvo arčiausiai širdies, nes ji buvo lietuviška, rūpinosi misijomis, apaštalavimu ir auklėjimu. Slaptai atnaujinta ji negalėjo veikti Rusijoje, nė jos valdomoje Lietuvoje. Svetingoje Šveicarijoje ji prisiglaudė tik paaugti ir sustiprėti, ir vėliau šakotis tarp lietuvių ir visur kitur, kur tik atsirastinkama veikimo dirva. Kun. Staniukynui dabar atrodė esanti puikiausia proga pačiam įstoti ir juos įkurti Amerikoje. Tuojau susirašė su kun. Vincu Dvarausku, sesers Immaculatos broliu, ir su kun. Jurgiu Matulaičiu (Matulevičium), atnaujintos vienuolijos generolu. Iš jo gavo atsakymą (1912 m. sausio 6 d.),

kad tuo tarpu marijonai negali keltis Amerikon, nes kaip kunigai visi priklauso nuo savo vyskupų. Šis atsakymas jam buvo skaudus smūgis. Tos pačios dienos užrašuose skaitome: „Kas bus su manim? Tai būtų gyvenimo būdas, prie kurio stengiausi, bet kurio ligi šiol nepasiekiau“.

Kiek vėliau jis gavo kun. J. Matulaičio laišką, kuriame rašo, kad jį mieliai priima į savo vienuolyną ir galėtų atsiųsti kun. Juozą Vaitkevičių jį pavaduoti, kol atliks noviciatą. Didžiai nudžiugęs tuojau marijonams siuntė 50 dolerių mišių intencijų. Bet kaip čia atitrūkti nuo visų reikalų – kolekto, kapelionijos statybos, „Draugo“, kandidačių ieškojimo? „Ką seserys sakys!“ – užrašo dienoraštyje. Kitados buvęs kandidatas į seselių kapelionus kun. J. Kolesinskas jau buvo visai silpnas ir 1912 m. kovo 5 d. mirė.

Balandžio 12 d. kalbėdamas su Chicagos arkivyskupu gavo jo leidimą stoti į marijonus, bet rytojaus dieną užrašuose pažymi: „Negalėdamas vienuolijon įstoti jaučiuosi kaip žemės netekęs“. Taip besiblaškydamas tarp savo norų ir pareigos jis gegužės 7 d. rašo į Šveicariją kun. Matulaičiui, kad atvažiuoti negali ir prašo, kad marijonai atvyktų Amerikon ir įkurtų savo vienuoliją. Pradžiai jis siūlo jiems apsigyventi kapelionijoje.

„Draugui“ įsikūrus kapelionijoje visi jo vargai ir nepritekliai buvo jaučiami daug stipriau negu ligi šiol. Labiausiai stokojo gerų ir patyrusių darbininkų. Keturi Chicagos kunigai, kuriems buvo pavesta finansiniai „Draugo“ reikalai, savo posėdyje nutarė prašyti kun. Staniukyno pagalbos, leidžiant spaustuvėje dirbti kandidatėms. Viena iš jų būtų prie linotipo, kita – prie mašinos, trečia – prie raidžių statymo ir ketvirta – prie sąskaitybos. Tai palengvintų laikraščio finansus ir užtikrintų reguliarų jo leidimą.

Kun. Staniukynas negalėjo pats savo nuožiūra skirti kandidates jokiems darbams. Dėl to jis tarėsi su motina Gabriele ir juodu rado tam tikslui tinkamas ir labiau subrendusias mergaites, kurios ne tik galėtų padėti, bet ir joms pačioms būtų naudinga geriau pramokti lietuvių kalbos ir įprasti įstaigos darbuose. Tuo reikalu jis dar klausė motinos Cirilės nuomonės ir patarimo, 1912 m. lapkričio 18 d. laiške išdėstydamas to sumanymo motyvus. Esą ateinančių metų liepos mėn. į Chicagą atvyks vienas iš kunigų marijonų, priklausęs Nekalto Švenč. Marijos Prasidėjimo vienuolijai. Jis sustos kapelionijoje ir padės Amerikoje kurti marijonų vienuolyną, į kurį ir jis pats manęs įstoti. ...Tas vienuolis, kuris čionai atvyks, bus seserų dvasios vadovu ir laikraščio finansų tvarkytoju. Vėliau spaustuvės ir spaudos darbą perims pasauliniai broliai. Kol visa tai įvyks, precis koki

metai. Dėl to jis dabar prašas motinos Cirilės pritarimo leisti keturioms kandidatėms padirbėti prie „Draugo“ tik laikinai, kokią pusę metų.

Motina Cirilė atsakė labai nuoširdžiai ir pagrįstai. Ji šiam sumanymui nepritarė, nes kandidatės visų pirmiausia turi pasiruošti mokymui, nes tam Dievas pašaukė lietuvės seseris. Traukti jas į kitą darbą būtų nukrypimas nuo pagrindinio vienuolijos tikslo. ...Pagaliau naujokyno priegloba reikalinga jaunų kandidatėjų dvasiniam augimui ir subrendimui, o laikraščio darbas jas blaškytų pasaulietiškais dalykais.

Paskutinius 1912 m. mėnesius ir iki 1913 m. Velykų kun. Staniukynas praleido nuolatinėse kelionėse kolekтуodamas, tik retkarčiais sugrįždamas Chicago. Savo dienorašty 1912 m. spalio 27 d. rašo: „Ačiū Dievui, nors ne taip labai, bet visgi esu sveikas; o pajėgų reik man daug, kad sudaryčiau tą, ko lietuviams Amerikoje reik“. Gi 1913 m. vasario 25 d. būdamas Scrantone užrašo: „Nežinau, ar buvau kada nors taip nusilpnėjęs, kaip dabar: viduriai labai prasti – be jokios gyvybės; nežinau net, kaip ten kūnas per jų tarpininkystę kokią sau naudą paima. Prisieis neapsakomai atsargiai pasielgt visame, kad kaip nors savo priedermes atlikus – bent keliems metams“.

Kovo, balandžio ir gegužės mėn. visą atliekamą laiką praleido ruošdamas šv. Kazimiero seserų konstituciją lietuviškai. Didelis darbo įtempimas ir maža ramybės kapelionijoje, kur nuolat dūzgė mašinos ir varstėsi „Draugo“ redakcijos bei administracijos durys, smarkiai atliepė jo sveikatai. Prisidėjo dar ir pavasario orai, kurie plaučių ligoniams yra gan pavojingi. 1913 m. gegužės 20 d. jis užrašė: „Grįžtant namo prasimušė iš plaučių kraujas – šaltu vandeniu sustabdžiau“. Kitą dieną pasikartojo tas pat, buvo iškviestas gydytojas ir teko lovoje išgulėti ištisą dešimtį dienų. Birželio 1 d. su kun. M. Kriaučiūnu išvažiavo į Švenč. Širdies sanatoriją Milwaukee, WI. Ten jo sveikata buvo nuodugnai tirama ir prižiūrima. Išbuvo tris savaites. Ligos metu jis sulaukė daug užuojautos pareiškimų ir seserų maldų. Gerai sustiprėjo, bet gydytojų patariamais pasiliko sanatorijoje dar vienai savaitei. Savo ligos metu jis susirašinėjo su motina Cirile ir viename laiške jis paprašė jos palikti motiną Gabrielę Chicagoje dar vieneriems metams. Motina Cirilė atsakė, kad jos vadovavimo laikas baigsis šią vasarą ir kad bus renkama kita generalė motina, todėl ji dabar jokių sprendimų dėl ateinančių metų negalinti daryti.

Grįžęs iš sanatorijos jis vėl griebsi mokyti seseris ir kandidates bei naujokes vienuolėms reikalingų dalykų. Pagaliau vasarą, liepos 22 d., atvažiavo jo ilgai lauktieji marijonai: kun. Jurgis Matulaitis, kun. Julijonas Kazakas ir kun. Feliksas Kudirka. Po poros dienų juos pristatė arkivyskupui, kuris išreiškė

džiaugsmą, kad lietuviai sulaukė misionierių. Kol kas jiems parapijos nedavė, bet pažadėjo, kai tik atsiras proga. Marijonai apsigyveno kapelionijoje ir netrukus pradėjo vesti savo ūkį – virtuve rūpinosi vienas iš broliukų. Lapkričio 13 d. marijonai gavo šv. Mykolo parapiją, kuri buvo šiaurinėje Chicagos dalyje.

...Netrukus gilus skausmas palietė kun. Staniukyną ir seserį Mariją: sunkiai susirgo kun. A. Kaupas. Rugsėjo 9 d. jį išvežė į Milwaukee sanatoriją, kur jam buvo pripažintas gerklės vėžys; iš tikrųjų jau anksčiau buvo plaučiuose. Jokia operacija nebuvo įmanoma. Ir pats ligonis žinojo, kad jis greit miršias. Parvežus kuriam laikui namo, kun. Staniukynas jį uoliai lankė, guodė kaip galėdamas, bet negailestingas vėžys graužė savo auką kasdien. Reikėjo didesnės gydymo pagalbos, todėl vėl jį išvežė į ligoninę, kur 1913 m. spalio 27 d. dideliuose skausmuose mirė.

Netikėta kun. Kaupo mirtis sukrėtė visą Amerikos lietuvių katalikų visuomenę. Jo veikli energija buvo palietusi beveik kiekvieną svarbesnį darbą, kuris tik jungėsi su lietuvybe ir katalikybe. Jo gabi plunksna gyvai išreiškė jo lakios minties ir gilaus proto pagimdytus kūrinius. Jis buvo vienas iš didžiųjų ramsčių šv. Kazimiero seserų kongregacijai, uolus talkininkas Kunigų sąjungos laikraščiu ir bendrai katalikiškai spaudai. Deja, palūžo jis pačiame amžiaus žydėjime, vos pradėjęs 44-tus metus, prie Viešpaties altoriaus spėjęs išstarnauti tik 17 metų.

Motina Cirilė spalio 28 d. rašo seseriai Marijai: „Priimk, mieloji Sesuo, mano širdingiausią užuojautą dėl Tavo brangaus brolio mirties. Mes paaukojome už jo sielą savo komuniją ir aš užtikrinu, kad iš mūsų bendruomenės čia jis gaus daug maldų. Esame beveik Vėlinių dienos išvakarėse, – sukaktuvėse, kada jis atvežė Tave ir Tavo drauges į Mount Saint Mary's. Puikiai prisimenu tą dieną, ir kaip jis atrodė man Tave pristatydamas. Rodėsi, kad jis didžiavosi ir buvo patenkintas, kad Tu buvai saugi vienuolyno prieglobsty. Tada jis atsisveikino ir išvažiavo namo. Žiūrint į tvirtą jo sudėjimą, tamsius garbiniuotus plaukus ir sveikus rausvus skruostus, manytumėi, kad jis gyvens dar penkiasdešimt metų. Šiuo metu savo dvasiniam lavinimui aš skaitau vysk. Vaughan knygą apie gyvenimą po mirties. Ten užtikau ši posakį: „Mirties nėra. Tai, kas taip atrodo, tėra tik perėjimas į Dangų“. Tavo mylimas brolis tuojau bus danguje, kur jis padarys daug gero mažai šv. Kazimiero vienuolijai“.

Kun. Kaupo ligos metu „Draugo“ redagavimu rūpinosi kun. Staniukynas. Tai buvo sunkiai įmanomas darbas, nes jo paties sveikata nebuvo stipri. Laimei, netrukus atsirado tinkamas redaktorius – kun. Fabijonas Kemėšis. Vyriausias

„Draugo“ administratorius kun. Serafinas nupirko „Draugui“ namus už 6200 dolerių, ir lapkričio 13 d. jis su visomis mašinomis iš kapelionijos išsikėlė. Po kelių dienų persikraustė ir marijonai į jiems pavestą šv. Mykolo parapiją. Kapelionija liko beveik tuščia: joje gyveno tik vienas kun. Staniukynas. Ir tas pats buvo pakėlęs sparnus į marijonų vienuolyną. Savo 1913 metų rekolekcijų užrašuose jis pažymėjo: „...naudingiau dirbti dėl vyrų kaip dėl moterų“. Bet savo troškimo jis negalėjo patenkinti, nes nebuvo kas jį pavaduotų seselių kapeliono ir aukų rinkėjo pareigose, o stojant vienuolynan jam reikėtų išvykti Šveicarijon atlikti vienerių metų noviciatą.

Auklėtojas ir plunksnos darbininkas

*Mokykla yra pasiruošimas į gyvenimą,
bet gyvenimas yra pasiruošimas į amžinybę.
(Iš kun. A. Staniukyno užrašų)*

Kai vartai gausybę kun. Staniukyno raštų, užrašų, laiškų ir trumpų pastabėlių, besirengiant paskaitoms ar pamokslams, visur akivaizdžiai pastebi vieną ir tą pačią vedamąją mintį: Dievui ir Tėvynei. Jis niekad nepamiršo, kad jis priklauso visuotinei katalikų Bažnyčiai, kuri yra lygi visoms tautoms, bet drauge prisimena ir Sekminių dvasią, kuri įgalino apaštalus kalbėti visomis kalbomis. Kūnu ir krauju priklausęs lietuvių tautai, jis nuoširdžiai tikėjo, kad jo darbo laukas pirmiausia yra tarp lietuvių. Likimas betgi lėmė, kad pirmuosius savo kuni-gystės 15 metų jis praleido tarp svetimųjų, kol atsirado Amerikos lietuvių tarpe.

Tie išeiviai tebuvo maža lietuvių tautos nuobira. Bet Staniukynui ji atrodė pakankamai didelė, verta pašvęsti visą likusį savo gyvenimą. Didžiai išlavinto proto akimi jis matė, kaip Lietuvai trūksta išmokslintų žmonių, kurie pajėgtų vadovauti ir kelti švietimą. Rusų jungo prislėgtoje tėvynėje sąmoningo lietuviybės žadinimo darbas buvo beveik neįmanomas. Jis neatrodė lengvas nė išeivijoje, nes reikėjo pradėti nuo pat pirmųjų žingsnių. Bet be pradžios niekas negema, nė neauga. Dėl to nė kiek nesvyruodamas kun. Staniukynas griebėsi gelbėti lietuvi-bei išeivių atžalyną, kad jis nepaskęstų kitataučių mišinyje be garso ir be ženklų.

Pradiniam lietuvių jaunimo mokymui ir auklėjimui jis įsteigė Šv. Kazimiero seserų vienuoliją. Našesniai lietuviybės darbai jis subūrė lietuvius kunigus į sąjungą, kad galėtų bendromis jėgomis remti ne tik mokyklas, bet ir plėsti lietuvišką ir katalikišką susipratimą per spaudą. Tai davė akstino atsirasti eilei visas lietuvių kolonijas apjungiančių jaunimo, moterų, blaivininkų, darbininkų

ir kitokių organizacijų. Su naujomis organizacijomis šakojosi ir jų spauda. Tai buvo platesnės visuomenės mokykla.

Spauda buvo pagrindinė mokyklos katedra, kurią naudojo kun. Staniukynas lietuviškai visuomenei mokyti ir auklėti. Pats būdamas didžiai mokytas savo raštuose jis stengėsi perduoti savo mintis visiems lengvai prieinama forma...

Suprasdamas uždavinio svarbą ir darbo platumą, jis žinojo, kad jo pradėti vienuolija dar negreit galės išplėsti didesnę lietuvių mokyklų tinklą. Spėjęs apsipažinti su lietuvių išeivių gyvenimu jis matė, kaip jų vaikai reikalingi didesnės globos ir priežiūros. Todėl jis susirūpino ir jų auklėjimu. Tam reikalui „Draugo“ skiltyse jis įvedė specialų skyrių, pavadintą „Naminis vaikų auklėjimas“. Rašydamas visą eilę straipsnių jis norėjo padėti tėvams praktiškais patarimais jų kasdieninio gyvenimo sąlygose. Tų patarimų apimtį ir dvasią jis aiškiai išreiškia įvedamojo straipsnio užbaigoje: „Kad ateiti tėvams į pagalbą sunkiame auklėjimo darbe, „Draugas“ padavinės jiems išmintingus tame dalyke patarimus. Didžiausias „Draugo“ džiaugsmas bus regėti gimdytojus, supratčius savo uždavinio svarbumą, ir auginančius savo vaikus į išmintingus, tvirtus ir dorus tautos narius“.

1910 metų gale visi tie straipsniai buvo išleisti atskira knyguite ir platinama visose lietuvių parapijose.

...Dvasiniam lietuvių švietimui jis keletą metų kiekvienos savaitės „Draugui“ rašė pamokslus. Tai nebuvo lengvas uždavinys, nes daug laiko jam tekdavo praleisti kelionėse. Rašė traukiniuose, svetimose klebonijose, ligoninėse, laukdamas stotyse ar net pasitraukęs į nuošalų vienuolyną rekolekcijoms. Pamokslų temos apėmė dogmatinius dalykus, sakramentus, liturgiją, šventes ir dorovės klausimus.

Jis paskleidė daug ir pasaulinio turinio straipsnių, išspausdintų įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose, kaip „Žvaigždė“, „Šaltinis“, „Vadovas“, „Pažanga“ ir ypač „Draugas“. Greta auklėjimo klausimų jis mėgo istorines temas, informavo apie Amerikos lietuvių gyvenimą ir patiekdavo apžvalgas iš katalikų gyvenimo įvairiuose kraštuose. Dažniausiai pasirašinėdavo inicialais: A. S., K. A. S., S. ir pilnais žodžiais – A. Gerulis, A. Sigma, Senis, Vargo Vaikas ir kitais.

Sveikata per visus 1917 metus buvo menka. Aišku, reikėjo gero ir ilgesnio poilsio, kurio niekad sau neleisdavo. Vis užgulęs ant knygų ir raštų, dažnai sukūnėdamasis dulkėtoje ir dažų pritvinkusioje spaustuvelyje. Skaitant korektūras taip pat teko alsuoti dar neišdžiūvusiais dažais, kurie sunkėsi į jo plaučius.

▲ Seinių katedra, kur meldėsi seminaristai, būsimieji kunigai A. Staniukynas ir P. Būčys, šiandien. Algirdo Girininko nuotr.

Jo liga buvo aiški, – džiova, – tik daktarai jos nerasdavo, versdami kaltę širdžiai. Bet jis pats tai jautė ir savo užrašuose ne kartą mini, kad kraujas pasirodęs iš krūtinės ar iš plaučių. Ypač buvo pablogėję kovo pabaigoje iki balandžio vidurio, paskui liepos gale ir pradžioje rugpjūčio. Vėl pasunkėjo rugsėjo mėnesį. Vienai savaitei buvo išvažiuoję į Milwaukee sanatoriją. Pagaliau nuvyko ištyrimui į Brolių Aleksiečių ligoninę, kur rado ne širdies, bet plaučių ligas ir patarė važiuoti į Californiją metams ar porai. Grįžęs iš ligoninės kitą dieną užrašuose pažymėjo, kad ruošias Marijos vaikeliams maldaknygę...

Liga vis plėtėsi, džiova jau brovėsi į ligi šiol dar nepalistas plaučių dalis. Negelbėjo nei pačios geriausios kūnui sudaromos sąlygos, nei gydytojai, nei vaistai. Kol galėjo, jis vaikščiojo. Ir lovon atgulęs nesiliovė dirbęs – vis rašė. Seselės pritaísė jam aukštą pagalvę, į kurią atsirėmęs beveik sėdėdavo. Skersai lovos buvo pritaísyta lenta, ant kurios pasidėjęs popierį jisai rašydavo. Juo liga labiau plėtėsi, juo sunkiau būdavo kvėpuoti: vis pritrūkdavo oro, nors kambarys visada buvo rūpestingai vėdinamas.

Lankantiems būdavo skaudu į jį žiūrėti, bet jis niekad nesiskųsdavo.

Kun. Būčys atsisakė savo klebonystės Waukegane ir atvyko Chicagon. Jis kasdien lankydavo ligonį, seserims koplyčioje atlaikydavo mišias ir atlikdavo visas kapeliono pareigas. Lapkričio 15-24 d. jis kapelionijoje laikė savo aštuonių dienų rekolekcijas. Kun. Staniukynas jo paprašė išklaudyti visuotinės išpažinties. Apie tai po daugelio metų savo prisiminimuose (jau vyskupas) Būčys rašo: „Vieną dieną jis man pasisakė norįs atlikti išpažintį iš viso gyvenimo, kaip pridera greit mirsiantiems. Ta išpažintis buvo taip sąžiningai ir taip tvarkingai paruošta, jog su pertraukomis tęsėsi tris dienas. Neliko nė vieno sąžinės kampučio neatskleisto; nė dvasinio trūkumo dulkių tas mirštantis kunigas nepaliko neiššlavęs iš savo atminties. Visi nuopelnai, visos dorybės, visi sielos kilnumai liko nutylėti. Tik neigiamuosius savo elgesio dalykus minėjo ligonis, o jo išpažinties klausančiam susidarė toks gražus ir taip brangus gyvenimo vaizdas, jog jį prisiminus po 30 metų dar graudu darosi, ir ašaros rieda iš akių“.

Vis dirba. Lapkričio 23 d. dienoraštyje skaitome: „Seserys naujokės pradėjo surašinėti mano knygyną: mat, šitas liekanas reikės padalinti tarp seserų ir tėvų marijonų. Vakare pabaigiau versti seserų konstitucijos pataisymus į lotynų kalbą. Beveik visą dieną sninga, gal tas pagelbės ir mano sveikatai, pasidarius sausesniam orui“.

Kun. Būčio padedamas lapkričio 30 d. jis pasirašė testamentą. Trumpas

▲ Seinų (Lenkija) kunigų seminarijos, kurią baigė „Draugo“ įkūrėjas kun. Antanas Staniukynas ir vyr. redaktorius kun. Pranciškus Būčys, bokštai šiandien. Algirdo Girininko nuotr.

ir paprastas tai dokumentas, nes nedaug teturėjo ką paskirstyti ar padalinti. Iš turimų pinigų paskyrė 800 dolerių marijonams, 800 – giminėms, o likusius – seserims. Joms taip pat lieka Lietuvių R. K. Susivienijimo pomirtinė ir 500 dolerių bonas. Knygos, kurios buvo likusios tėviškėje, Saltininkuose, pavedamos Marijampolės marijonams. Chicagoje esančios knygos pagal asmeniškus nurodymus („mano nustatytas taisyklės“) padalinamos tarp marijonų ir seserų. Jeigu besidalinant kultų nuomonių skirtumas, seserų nuomonė turi būti teisėta. Visas kitas turtas paliekamas seserims.

Liga jį kamavo skaudžiai, bet niekad jis nedejavo. Jo kantri tylą prabyla tik trumputėse dienoraščio pastabose. Gruodžio 4 d. užrašoma: „Buvo priešpiet ir gydytojas, prirašė vaistų miegui; tik liepė dieną nemiegot, – tas tai sunkiausia. Taipgi masažistą patarė imti tik porą kartų į savaitę“. Gruodžio 5 d.: „Įkiro man vaistai, suerzino; pasisakiau, kad porą dienų jų negersiu. Gydytojas leido. Pasidarė lyg biskį lengviau, bet su miegu nėra dar tvarkos. Buvo čia po pietų seserys Elzbieta su Scholastika ir daug reikalų, surištų su mano paskutiniais

daiktais, buvo apkalbėta“. Jis išreiškė pageidavimą, kad būtų įsteigta šv. Kazimiero seserų rėmėjų draugija ir kad seserys būtų siunčiamos į Lietuvą nuo karo nukentėjusiai tėvynei pagelbėti.

Gruodžio 6 d.: „Pasirodo, kad dirksnės neapsiramina taip greit. Praėjusi naktis taip pat buvo prasta... Prieš masažisto atėjimą biskį užmigau, bet neužmigau po jo išėjimo: pasirodo, kad ir masažas nervuoja... Šiandien čia kapelionijon susirinko biskį kunigų galutinai perleisti „Draugą“ Tėvams Marijonams“.

Tais žodžiais ir baigiasi jo nuo 1911 m. pradžios rūpestingai vesti užrašai. Jo darbščios plunksnos ilgas bylojimas čia nutrūksta gan simboliškai, – jo paties įsteigtas, sunkiai augintas ir į dienraštį subrendęs „Draugas“ pavedamas marijonams, tai kongregacijai, kurios šeimai savo dvasioje ištikimai priklausė ištisus penkerius metus.